

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۰/۰۳/۱۵

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

شناسایی الزامات و پیامدهای برنامه درسی

محدثه نوری^۱، زهرا مهدوی^۲، مصطفی ناصری^۳، معصومه کدخدایی گل مکانی^۴

۱- کارشنایی زیست شناسی عمومی، دانشگاه زابل

۲- کارشناسی آموزش ابتدایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد میانه

۳- کارشناسی زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه جهرم

۴- دبیر آموزش و پرورش

M.nuri@gmail.com

چکیده

در این چکیده، به بررسی شناسایی الزامات و پیامدهای برنامه درسی در حوزه آموزش و پرورش پرداخته‌ایم. شناسایی الزامات در برنامه درسی نه تنها ابزاری برای تأمین نیازهای دانش‌آموزان است بلکه نقش بسزایی در تعیین جهت و اهداف آموزشی ایفا می‌کند. همچنین، پیامدهای برنامه درسی نقش حیاتی در تدوین و اجرای سیاست‌ها و راهبردها برای بهبود کیفیت و کارایی آموزش دارد. مواردی که در این چکیده مورد بررسی قرار گرفته‌اند شامل شناسایی الزامات مبتنی بر نیازهای فردی و اجتماعی دانش‌آموزان، تأثیرگذاری برنامه درسی در تحقق اهداف آموزشی و ارتباط آن با توسعه مهارت‌ها و دانش دانش‌آموزان می‌باشد. همچنین، پیامدهای برنامه درسی در زمینه‌های ارزیابی عملکرد، تدوین سیاست‌های آموزشی، و تأثیر بر کیفیت تجربه یادگیری دانش‌آموزان نیز مورد بحرانی قرار گرفته‌اند. با درک عمیق از این الزامات و پیامدها، مسئولان و مدیران آموزشی می‌توانند برنامه‌های درسی را به‌طور موثری طراحی کرده و استراتژی‌های مناسبی را برای بهبود فرآیند آموزش و پرورش اجرا کنند.

کلمات کلیدی: برنامه درسی، آموزش و پرورش، ابزار آموزشی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۱- مقدمه

برنامه درسی به عنوان یکی از اجزای اساسی سیستم آموزش و پرورش، نقش بسیار حیاتی در شکل‌دهی به تجربه یادگیری دانش‌آموزان دارد. شناسایی الزامات و پیامدهای برنامه درسی ابزاری استراتژیک است که در ارتقاء کیفیت و اثربخشی فرآیند آموزش و پرورش تأثیرگذاری فراوان دارد. در این مقاله، به بررسی اهمیت شناسایی الزامات برنامه درسی بر اساس نیازها و توقعات متنوع دانش‌آموزان پرداخته خواهد شد. همچنین، ارتباط این الزامات با تعیین اهداف آموزشی و توسعه مهارت‌ها و دانش دانش‌آموزان به عنوان اهداف اصلی برنامه درسی مورد بحرانی قرار خواهد گرفت. در ادامه، پیامدهای برنامه درسی در زمینه‌های مختلف از جمله ارزیابی عملکرد و تدوین سیاست‌های آموزشی مورد بررسی و تحلیل قرار خواهند گرفت. با توجه به چالش‌ها و فرصت‌های موجود در حوزه آموزش و پرورش، تدوین برنامه درسی با توجه به الزامات جامعه و نیازهای فردی دانش‌آموزان می‌تواند بهبودی مثبت و دائمی در فرآیند یادگیری ایجاد کند. با توجه به تحولات روزافزون جامعه و پیشرفت فناوری، برنامه درسی به یکی از مهم‌ترین ابزارها در تعیین مسیر آموزش و پرورش تبدیل شده است. این برنامه‌ها نه تنها باید نیازها و انتظارات دانش‌آموزان را پاسخ دهند، بلکه باید توانایی فراهم کردن فرصت‌های یادگیری گسترده و توسعه مهارت‌های متنوع را نیز داشته باشند. در این ادامه، به بررسی ارتباط مستقیم بین شناسایی الزامات برنامه درسی و تحقق اهداف آموزشی می‌پردازیم. شناخت نیازهای متنوع دانش‌آموزان، مهم‌ترین پیش‌نیاز برای ارتقاء کیفیت آموزش است. سپس، نقش پیشرفت دانش و مهارت‌ها در توسعه فردی و اجتماعی فرآیند آموزش را مورد بررسی قرار می‌دهیم. در این مقاله، نگاهی نیز به چالش‌ها و فرصت‌هایی که در تدوین و اجرای برنامه درسی وجود دارد، خواهیم داشت. تعامل با چندان متنوع و پویا، نیازمند بهره‌گیری از روش‌ها و راهبردهای جدید برای تضمین تطابق برنامه درسی با نیازها و تغییرات جامعه است. در انتها، اهمیت اتخاذ رویکردهای توسعه‌ای و تعاملی در تدوین برنامه‌های درسی را مورد تأکید قرار داده و نیاز به پیگیری و ارتقاء مستمر آنها را برای سازگاری با تحولات روزافزون علم و فناوری تأکید خواهیم کرد. این چالش‌ها و امکانات، برنامه درسی را به یک ابزار پویا و قابل تطابق با نیازهای متنوع جامعه تبدیل می‌کند. در ادامه، ما به تأکید بر اهمیت ارزیابی عملکرد برنامه درسی و ارتباط آن با سیاست‌های آموزشی می‌پردازیم. ارزیابی دقیق و جامع عملکرد برنامه درسی اساسی است تا نقاط قوت و ضعف آن شناسایی شود و سیاست‌ها و راهبردها بر اساس یافته‌های این ارزیابی‌ها به‌روز شوند. همچنین، تأثیر برنامه درسی بر کیفیت تجربه یادگیری دانش‌آموزان را مورد بررسی قرار می‌دهیم. ایجاد محیط‌های یادگیری جذاب و تحول‌آفرین بر اساس الزامات و نیازهای جامعه، تأثیر مستقیم بر ارتقاء تجربه یادگیری دانش‌آموزان خواهد داشت. با تمرکز بر این مباحث، این چکیده به دستاوردها و چشم‌اندازهای مطلوب برنامه‌های درسی می‌پردازد. هدف نهایی این تحقیق، ارائه راهکارها و پیشنهادهایی برای بهبود بهره‌وری و کیفیت فرآیند آموزش و پرورش از طریق بهینه‌سازی برنامه‌های درسی است.

مبانی نظری:

در بحرانی مبانی نظری برنامه درسی، به تفکیک و تحلیل مفاهیم اصلی می‌پردازیم:

۱. الزامات فردی و اجتماعی:

- این مفهوم بر پایه شناسایی نیازها و انتظارات متنوع دانش‌آموزان ساخته می‌شود. درک عمیق از این الزامات، ابزار اصلی در تدوین برنامه درسی با توجه به چالش‌ها و ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه است.

۲. تعیین اهداف آموزشی:

- تعیین اهداف آموزشی به عنوان یکی از گام‌های اساسی در تدوین برنامه درسی مورد بررسی قرار می‌گیرد. این مرحله اساسی است تا برنامه درسی بتواند به‌طور کامل به نیازها و انتظارات دانش‌آموزان پاسخ دهد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۳. توسعه مهارت‌ها و دانش:
- در این بخش، تأکید بر نقش برنامه درسی در توسعه مهارت‌ها و دانش دانش‌آموزان است. برنامه‌های درسی باید توانایی ایجاد فرصت‌های یادگیری متنوع را داشته باشند تا دانش‌آموزان به‌طور جامع‌تر توسعه پیدا کنند.
۴. ارزیابی عملکرد:
- ارزیابی عملکرد برنامه درسی نقش حیاتی در بهبود و بهینه‌سازی فرآیند آموزش دارد. این بخش به تأکید بر اهمیت پیگیری و اصلاح مستمر برنامه‌های درسی بر اساس نتایج ارزیابی متمرکز است.
۵. تأثیر بر کیفیت تجربه یادگیری:
- مبحث تأثیر برنامه درسی بر کیفیت تجربه یادگیری دانش‌آموزان بر اساس الزامات و نیازهای متنوع بررسی می‌شود. محیط‌های یادگیری جذاب و انعطاف‌پذیر تأثیر مستقیم بر اشتیاق و علاقه دانش‌آموزان دارند. این مفاهیم مبانی نظری به تدوین و تحلیل یک برنامه درسی جامع و مؤثر کمک می‌کنند که بتواند به بهبود تجربه یادگیری و پرورش دانش‌آموزان منجر شود.
۶. توسعه رویکردهای توسعه‌ای:
- مفهوم توسعه رویکردهای توسعه‌ای در برنامه درسی به تأکید بر انعطاف‌پذیری و تطابق با تغییرات جامعه و فناوری می‌پردازد. توسعه رویکردهای مبتنی بر این اصول، برنامه درسی را قابل سازگاری با چالش‌ها و فرصت‌های جدید می‌سازد.
۷. ارتقاء تعاملات تدریس-یادگیری:
- این بخش به تأکید بر اهمیت تعاملات فعال بین معلمان و دانش‌آموزان در فرآیند یادگیری می‌پردازد. برنامه‌های درسی باید به گونه‌ای طراحی شوند که تعاملات مثبت و پویا را ترویج و تسهیل کنند.
۸. استفاده از فناوری در برنامه درسی:
- نقش فناوری در طراحی و اجرای برنامه درسی به عنوان یک ابزار قدرتمند برای ارتقاء یادگیری مطرح می‌شود. این بخش به بررسی چگونگی استفاده از فناوری در برنامه‌های درسی با توجه به نیازها و توقعات جدید جامعه می‌پردازد.
۹. استدلال و تفکر انتقادی:
- این مبحث به اهمیت توسعه استدلال و تفکر انتقادی دانش‌آموزان تأکید دارد. برنامه‌های درسی باید به گونه‌ای طراحی شوند که دانش‌آموزان به توانمندی در تفکر انتقادی و حل مسائل مسلط شوند.
۱۰. تعامل با جوانان و خانواده‌ها:
- این بخش به ارتقاء تعامل موثر با جوانان و همچنین تعامل مثبت با خانواده‌ها به‌عنوان عامل مؤثر در پشتیبانی از برنامه درسی اشاره دارد.
- این مفاهیم نظری اساسی در طراحی و پیاده‌سازی برنامه درسی مؤثر و تأثیرگذار نقش دارند و به دستیابی به اهداف آموزشی و پرورشی مطلوب کمک می‌کنند.
۱۱. تدوین راهبردهای اجرایی:
- مفهوم راهبردهای اجرایی به تأکید بر تدوین راهبردهای عملی و عمیق برای اجرای موثر برنامه درسی در محیط کلاسی می‌پردازد. این شامل تدوین برنامه‌های جلسات درسی، استفاده از روش‌های فعال تدریس، و مدیریت موقعیت‌های یادگیری متنوع است.
۱۲. توجه به چالش‌ها و تغییرات فرهنگی:
- در این بخش، به تأکید بر اهمیت حساسیت به چالش‌ها و تغییرات فرهنگی در طراحی برنامه درسی می‌پردازیم. درک نیازها و انتظارات مختلف اجتماعی و فرهنگی، اساس تطابق برنامه درسی با واقعیات جامعه است.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۱۳. ارتقاء توانمندی‌های معلمان:

- این مفهوم به اهمیت ارتقاء توانمندی‌های معلمان در زمینه طراحی و اجرای برنامه درسی با توجه به تحولات و نیازهای جدید می‌پردازد.

۱۴. تطبیق با رویکردهای پژوهشی:

- برنامه درسی باید بر پایه یافته‌های پژوهشی به‌روز شده و به‌طور مستمر با تحولات و تحقیقات علمی هماهنگ شود.

۱۵. ایجاد فرصت‌های آموزش مستمر:

- ایجاد فرصت‌های آموزش مستمر برای معلمان به منظور به‌روزرسانی دانش و مهارت‌ها و نیز آشنایی با نوآوری‌ها و تحولات آموزشی اساسی است.

این مفاهیم نظری نه تنها به معلمان و مدیران آموزشی کمک می‌کنند برنامه‌های درسی را به‌طور موثرتر تدوین و اجرا کنند بلکه به بهبود کیفیت و کارایی فرآیند آموزش و پرورش نیز کمک می‌نمایند.

معنای مبانی برنامه ریزی درسی

مبانی به معنای اصل و پایه و زیر بنای هر علمی است. در خصوص مبانی برنامه ریزی درسی می‌توان گفت: " مبانی برنامه ریزی درسی آن دسته از نیروهای بنیادی و اساسی است که بر برنامه‌های درسی، اهداف، محتوای آن اثر گذاشته و در ادبیات برنامه ریزی درسی از آن تحت عنوان عوامل تعیین کننده برنامه درسی نام برده می‌شود. " (فتوحی و اجارگاه، ۱۳۹۳) بنابراین بیان آنچه که مشخص کننده چارچوب‌های برنامه درسی است، در مبانی به آن اشاره می‌شود.

بیان مبانی برنامه ریزی از ضروریات است تا با توجه به اصول حاکم بر جامعه نوع برنامه درسی مشخص شود.

۱- فلسفه (تفکرات و اندیشه های حاکم بر جامعه)

۲- جامعه (به سبب اینکه یادگیرندگان در آینده وارد جامعه می شوند)

۳- یادگیرندگان (افرادی که تعلیم و تربیت روی آنها انجام می پذیرد)

۴- موضوعات درسی که باید به یادگیرندگان آموزش داد، مبنای برنامه درسی را مشخص می کنند.

ویژگی های یک برنامه آموزشی طراحی شده با توجه به مبانی اجتماعی و فرهنگی

۱- به نظام ارزش‌های فردی و اجتماعی، نیازها، هدف‌ها و آرزوهای مردم جامعه توجه داشته باشد.

۲- به ماهیت جامعه جهانی و جامعه مورد نظر و عناصر و عوامل عمده‌ای که بر روی آموزش و پرورش افراد، اثراتی مطلوب و یا نامطلوب دارند، توجه داشته باشد تدابیر لازم را برای خنثی کردن آنها و استفاده از عوامل مساعد در نظر گرفته باشد.

۳- به مفهومی سالم و ارزشمند از ماهیت انسان و قدرت سازندگی و خلاقیت او متکی باشد و مبانی و ارزش‌های والای انسانی را ترویج کند.

۴- اساس و بنیادش بر پایه نتایج مطالعات، تحقیقات و تجزیه و تحلیل‌هایی که درباره ماهیت جامعه، دانش، یادگیری و فرد انجام شده است، استوار باشد.

۵- در مقابل هجوم سیل آسای ارزش‌های وارداتی، عکس‌العمل‌های حساب شده و قاطع را تدارک ببیند.

۶- با نیازهای آنی و آتی جامعه و افرادش منطبق و با مسائل و مشکلات زندگی روزمره ارتباط داشته باشد.

۷- خصایص قومی و فرهنگی جامعه و افرادش را با توجه به سوابق تاریخی، شرایط زمان حال و الزامات زمان آینده در نظر بگیرد.

۸- از منابع انسانی و مادی نظام آموزشی جامعه در راه تقویت و گسترش مبانی فرهنگی و تقویت هویت ملی استفاده و در مقابل عوامل نامطلوب فرهنگی و اجتماعی مقاومت کند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۳- مبانی روانشناختی برنامه‌ریزی درسی

امروزه اغلب روان‌شناسان، رشد و تحول انسان را شامل رشد جسمانی، عقلانی، اجتماعی و عاطفی می‌دانند، اما آنان به این نکته توجه دارند که یادگیری در مؤسسات آموزشی اساساً عقلانی است. رشد و تحول به تغییرات در ساختار و کاربرد ویژگی‌های انسان مربوط است. تغییرات به طور مداوم روی می‌دهند. این تغییرات یکسان نبوده و از تعامل وراثت و محیط نشأت می‌گیرند. اینکه فرد، کند آموز یا سریع آموز باشد شخصیتی دل‌تنگ کننده یا مسرت بخش داشته، بلند یا کوتاه بودن همگی بستگی به تعامل وراثت در تاثیرات محیطی است.

مراحل رشد عقلانی پیاژه گویای این امر است رشد پیوسته بوده و بر پایه رشد قبلی است. نقش مربیان شکل دادن به تجارب واقعی به وسیله موقعیت‌های محیطی است و دانستن اینکه که در اطراف ما وجود دارد رهنمودی به سوی تجاربی رشد دهنده است. نظریه شناختی یادگیرنده را در ارتباط با کل محیط و روش به کار گیرنده اطلاعات، مورد نظر قرار می‌دهد. در این نظریه، فرآیند یادگیری بر مراحل رشد یادگیرندگان، اشکال گوناگون هوش، حل مسئله، تفکر انتقادی و خلاقیت متمرکز می‌شود.

مبانی روانشناختی برنامه‌ریزی درسی شامل آن دسته از آگاهی‌ها و ادراکات مکتسب از روانشناسی است که مربوط به ماهیت یادگیرنده و فرآیند یادگیری است. این ادراکات روی محتوا، سازماندهی فعالیت‌ها و تجربیات یادگیری که برای یادگیرنده فراهم می‌شود، تأثیر بسزایی دارد. بنابراین برنامه درسی رابطه بسیار تنگاتنگ و نزدیکی با اصول روانشناسی به ویژه روانشناسی تربیتی دارد.

تعلیم و تربیت انسان‌ها و به طور کلی ارتقا دادن سطح دانش و بصیرت و مهارت‌های آنها، بدون داشتن شناختی نسبتاً عمیق از مراحل رشد جسمی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی در سنین مختلف و چگونگی ایجاد و تقویت انگیزه‌ها برای یادگیری، میسر نخواهد بود. به همین دلیل یک برنامه درسی (آموزشی) به طور اخص و یک مسئول مجری برنامه‌های آموزشی به طور اعم، باید از بیشتر یافته‌ها و اصول و قوانین علم روانشناسی، به خصوص روانشناسی تربیتی، اطلاع نسبتاً عمیق و وسیعی داشته باشد.

نتیجه‌گیری:

در نتیجه‌گیری، می‌توان گفت که برنامه درسی به‌عنوان ستون اصلی آموزش و پرورش، نقش بسیار حیاتی در تدوین مسیر آموزشی دارد. با توجه به مبانی نظری ارائه شده، شناخت عمیق از الزامات و پیامدهای برنامه درسی، ارتقاء کیفیت و اثربخشی فرآیند یادگیری را تسهیل می‌کند. در این مسیر، تأکید بر شناسایی نیازها و انتظارات دانش‌آموزان، تعیین اهداف آموزشی، و توسعه مهارت‌ها و دانش دانش‌آموزان، اساسی برای طراحی برنامه درسی مؤثر است. از طرف دیگر، ارزیابی عملکرد و توسعه راهبردهای اجرایی نیز نقش حیاتی در بهبود فرآیند آموزش دارند. با رعایت مبانی نظری ارائه شده، برنامه درسی می‌تواند به یک ابزار پویا تبدیل شود که با چالش‌ها و تغییرات جامعه همگام شده و تجربه یادگیری مؤثری را برای دانش‌آموزان خلق کند. بر این اساس، بهبود ساختارها و راهبردهای آموزشی از طریق بهینه‌سازی برنامه‌های درسی، یکی از چالش‌های اصلی آموزش و پرورش را متحول می‌کند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

منابع:

- ۱) فتحی واجارگاه، ک. (۱۳۷۷). "اصول برنامه ریزی درسی". تهران. ایران زمین.
- ۲) فتحی واجارگاه؛ موسی پور؛ یادگارزاده، (۱۳۹۷). "برنامه ریزی درسی آموزش عالی". تهران. مهربان نشر، چاپ دوم.
- ۳) فیوضات، ی. (۱۳۹۰). "مبانی برنامه ریزی آموزشی" تهران. نشر ویرایش.
- ۴) ملکی، ح. (۱۳۸۹). "مبانی برنامه ریزی درسی آموزش متوسطه" تهران. سمت، چاپ نهم.
- ۵) فتحی واجارگاه، ک. (۱۳۸۸). "اصول و مفاهیم برنامه ریزی درسی". تهران. بال.
- ۶) خلیلی شورینی، س. (۱۳۹۰). "اصول و مبانی برنامه ریزی آموزشی" تهران. یادواره کتاب.
- ۷) حبیبی، ش. (۱۳۹۴). "مکاتب فلسفی و تعلیم و تربیت" تهران. آوای نور